

Okan Kadir Yılmaz, *İSAM Tabkikli Neşir Kılavuzu* (İTNES), İSAM Yayınları, İstanbul 2018, 191 sayfa.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM), İslam medeniyet birikimini ilmî ve fikrî boyutlarıyla ortaya çıkarma amacıyla başlattığı müteahhirûn dönemine (7.-13./13.-19. asırlar arası) yönelik İkinci Klasik Dönemi Projesi'nin meyvelerinden biri, Okan Kadir Yılmaz'ın hazırladığı *İSAM Tabkikli Neşir Kılavuzu*'dur. Asırlar öncesinde kısıtlı imkânlar çerçevesinde meydana getirilmiş olan el yazmaları doğru okuyup, müellifin kaleme aldığı şekliyle asıl metni tespit edebilmek, belli başlı yöntem ve usulleri gerektiren bir faaliyettir. Bu anlamda tahkikle ilgili gerek teorik gerekse pratiğe yönelik yazılmış olan eserler, en az tahkik faaliyetinin kendisi kadar önem arz etmektedir.

Matbaa öncesi zaman diliminde meydana getirilen İslam medeniyet birikimini yeniden gün yüzüne çıkarma suretiyle, geçmişini iyi okuyarak geleceğe sağlam adım atmayı ifade eden tahkikli neşir ameliyesi, 20. yüzyılda gerek Batılı gerekse Doğulu araştırmacıların yoğun bir ilgisine mazhar olarak özellikle son yıllarda, tahkikle ilgili çalışmalar daha da ivme kazanmıştır. Tahkik faaliyetlerinde geç kalınmış olmakla birlikte, Türkiye'de yapılan edisyon kritik çalışmalarının bir mihenk taşını oluşturabilecek mahiyette olan *İSAM Tabkikli Neşir Kılavuzu*, Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin (ö. 333/944) *Kitâbü't-Tevhîd* adlı eserinin tahkikini yaparak Türkiye'deki tahkik faaliyetlerinin öncüsü kabul edilen merhûm Bekir Topaloğlu ile merhûm Muhammed Aruçi'nin başlattığı ve bu alanda büyük mesâisi bulunan Mehmet Boynukalın ile Ertuğrul Boynukalın'ın emeklerinin bir hâsılası ve tabîî bir ihtiyacın karşılığı olarak oluşturulmuştur. Kılavuz, İslam Araştırmaları Merkezi'nin bir projesi olarak başlatılan Mâtürîdî'nin *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* adlı muhalled

eserinin tahkiki sürecinde takip edilen kurallar manzûmesi olan İSAM Tahkikli Neşir Esasları'nın (2003), tahkik sırasında karşılaşılan problemlerin kurul şeklindeki çözümleri, değişik tarihlerde düzenlenen Tenkitli Metin Neşri İstisare Toplantıları'nın değerlendirmeleri sonucu gerekli görülen yerlerde yapılan tashih, ekleme ve çıkarmalarla revize edilerek en son 2018 yılında kitap formatına getirilmiş hâlidir. Kılavuz, İSAM'ın düzenlediği tahkik kurslarında materyal ihtiyacını karşılamak üzere İSAM tahkik kurslarının sorumlusu Mahmud Mısıri'nin hazırladığı, önce mufassal *Muhâdarât fi tabkîki'n-nusûs* (Ocak 2016), daha sonra da *Mâ lâ yese'u'l-muhakkika ceblüh: Medhal ilâ tabkîki'n-nusûs* (Mayıs 2017) başlıklı eğitim dokümanlarının Türkçeleştirilmiş şeklidir. Bu eser, "Temel Seviye Tahkik Kursu" katılımcıları gözetilerek hazırlanmış giriş seviyesinde bir çalışmadır.

Akademik bir disiplin olmaktan öte, geçmişi okuma ve tespit etme faaliyeti olan edisyon kritik, tahkikin teorik meselelerine nazaran daha çok bu faaliyetin nasıl yapılacağı, tahkik sürecinin ne şekilde işleyeceğine dair pratik yönü ağır basan kitaplara ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda *İSAM Tabkikli Neşir Kılavuzu*, araştırmacılara yön gösteren ve tahkik olayının pratik boyutunu ortaya koyan önemli bir çalışmadır. Çünkü, bu alanla ilgili bir kılavuzun olmaması, tahkik işine yönelen her bir araştırmacının her şeyi sıfırdan başlayarak öğrenmesi, dolayısıyla büyük ölçüde maddî ve mânevî emeklerin zâyî edilmesi anlamına gelmektedir.

Burada *İSAM Tabkikli Neşir Kılavuzu*'nun belli başlı özelliklerini özetlemek istiyoruz:

- Bu çalışma, yıllarca devam eden bir emeğin mahsulü ve gerçek ihtiyaçlar karşılığında vücuda getirilmiş organize bir çabanın neticesidir ve tahkikin teorik boyutuna değil, pratik yönüne ağırlık vermektedir.
- Yoğun bir emek sonucu meydana gelen köklü bir çalışma olduğu kadar, karşılaşılan problemler doğrultusunda yenilenen, gerekli düzeltmeler ve eklemeler getirilen; ihtiyaçlara göre güncellenen ve bundan sonra da gerekli görüldüğü takdirde güncellenerek yenilenmeye müsait olan dinamik bir çalışmadır.
- Çalışmanın en bariz özelliği, dipnotlarda nüsha farkı dışında bilgi vermeyen müsteşriklerin yöntemi ile kimi zaman ana metin dışında insanın içinde kaybolacağı kadar çokça gereksiz açıklamalara yer veren Doğu çalışmaları

arasında mutedil ve özgün bir yol takip ederek âdeta tahkik alanında bir ekol usulü çizmesidir.

- Türkiye’de tahkikle ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacıları tek çatı altında toplayan, tek bir yöntem takip etmek suretiyle heterojen yapıdan koruyarak tahkikli neşirden istifadeyi kolaylaştıran bir çalışmadır.

İçerik olarak inceleyecek olursak *İSAM Tahkikli Neşir Kılavuzu*, giriş, üç bölüm, ekler ve kaynakça şeklinde düzenlenmiştir. Eserin giriş kısmında, yazmanın tanımı ve el yazmalarının metin, maddî varlık ve metin dışı kayıtlar olmak üzere temel unsurları, tahkikin tanımı ve amacı, tahkik nazariyesine dair gerek Batı ülkelerinde gerekse Doğu’da kaleme alınan temel eserler listesi, İSAM Tahkikli Neşir Esasları’nın oluşum süreci ve tarihini anlatan konular ihtiva edilmiştir.

“Tahkik Hazırlığı” başlığındaki birinci bölümde, her şeyden önce hangi eserin tahkik edileceğine dair bir kanaat sahibi olmanın ve tercihen kendi ihtisas alanı ile ilgili bir metnin seçilmesinin (ihtiyâru’n-nas) öneminden ve bu hususla ilgili bazı kriterlerden bahsedilmiştir. Metin belirlendikten sonra, eserin Dünya kütüphanelerindeki bütün nüshalarını karşılaştırarak zaman ve emek kaybına yol açmaktansa, bazı ilkeleri takip ederek *nitelikli üç nüshayı* esas kabul ederek, diğer nüshalardan da istifade etmek suretiyle asıl metne ulaşmanın daha isabetli bir yol olacağı dile getirilmiştir. Nüsha tespiti ile ilgili konular gündeme getirildikten sonra yazmaların tespitinde kullanılacak kaynakların listesi verilmiştir. Yazma kataloglarını içeren bu liste, araştırmacılar için son derece önem arz etmektedir. Devamında, eserin doğru isminin tespit edilmesi, müellifin adı, eserin müellife âidîyetinin tespiti, telif yeri ve zamanının belirlenmesi ve yazmanın varak sıralamasının doğrulanması gibi hususların yer aldığı metnin doğrulanması (tevsîku’n-nas) konusu ele alınmıştır. Son olarak, tahkik öncesi okumalar, tahkik esnası okumaları ve tahkik sonrası okumaları şeklinde üç başlık altında metin/nüsha okumaları (kırâatu’n-nas) ile ilgili esaslar anlatılmıştır.

Çalışmanın “Tahkik Süreci” adlı ikinci bölümünde, metnin nasıl yazıya geçirileceği (neshu’n-nas); nüsha karşılaştırması (mukâbeletu’n-nas) esnasında takip edilecek yöntemler: iki kişiyle yapılan karşılaştırma; tek kişinin, nüshanın kendisi ve dizgisi üzerinden yaptığı karşılaştırma; tek kişinin, nüshanın ses kaydı ve dizgisi üzerinden yaptığı karşılaştırmaların uygulamalı anlatımları ele alınmış

ve nüsha farklılıklarının ne şekilde yansıtılacağı ile ilgili kurallar ortaya konmuştur. Daha sonra, metnin ortaya çıkarılışı (tahrîru'n-nas) bağlamında metnin düzeltilmesi (mu'âlece'tü'n-nas) ve imlâ, gerekli yerlerin harekelenmesi, metnin uygun paragraflara ayrılması ve noktalama işaretlerinin konmasını ifade eden (zabtu'n-nas) konuları anlatılmıştır. Bölümün sonlarına doğru, metnin dipnot kısmına eklenecek olan açıklamalar ve alıntılama sistemi (ta'lîk 'ale'n-nas) ile ilgili temel kaideler ele alınmıştır. Ta'lîk esnasında başvurulabilecek lügat, garîbu'l-Kur'ân, garîbu'l-hadîs, fıkıh sözlükleri, terimler sözlüğü, tarih kitapları, tabakât ve ricâl kaynakları, coğrafya kitapları ve ansiklopedik eserlerle ilgili en temel kaynakların listeleri sunulmuştur. Son olarak ayetlerin kaynak gösterilmesi, hadis tahriri, atıflar, müellife ait notlar (*minhüvât*) ve muhakkike ait notlar gibi konuların ayrıntıları ile incelikleri ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde, "Tahkik Sonrası" aşamasında müellifin hayatı, eserleri, hocaları, talebeleri, ilmî şahsiyeti gibi hususların ve eserin tanıtımı ile ilgili mevzuların yer aldığı dirâse çalışması, kaynakça, dizin ve içindekiler kısımlarının oluşturulması ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Burada şu hususa dikkat çekmek gerekmektedir ki, tahkik sonrası aşamanın en önemli kısmı, bir inceleme (dirâse) çalışmasının ortaya konmasıdır. Tahkik edilen metnin bilimsel ağırlığının ortaya konduğu bu bölüm, metinden ayrı değerlendirildiği takdirde müstakil bir çalışma olabilecek mahiyette olmalıdır. Bundan dolayıdır ki, lisansüstü tez konusu olarak yapılan tahkik çalışmalarında esas kritik noktayı dirâse kısmı oluşturmaktadır.

Eserin *Ekler* kısmında, bir tahkikli neşir çalışmasının başlangıcından itibaren sonuna kadar takip edilmesi gereken ilkelerin adım adım anlatıldığı, 76 maddeden oluşan İSAM Tahkikli Neşir Esasları (*İTNES*); yazma eserlerde yer alan şekiller ve kısaltmalar sözlüğü; tahkik terimleri sözlüğü; tek sayfada tahkik sürecinin şeması, bir bakıma kitapta anlatılan bütün konuların bir özeti ve yazma eserlerinin fiziki yapısıyla ilgili görsellere yer verilmiştir.

Son olarak, kolay üslubu, şekil ve tablolarla zenginleştirilmiş muhtevâsı ve tahkikli neşrin uygulama boyutunu basit bir dille anlatmasıyla göze çarpan bu çalışma, ciddi bir emeğin ürünü olarak "bir kılavuz olma" özelliğiyle büyük bir açığı kapatmaktadır. Bu çalışmaya,

a) Tahkik sürecinin, ana hatlarıyla görsel olarak anlatıldığı bir CD'nin eklenerek satışa sunulması;

b) Tahkik yapan her bir araştırmacının yaptığı çalışmayı, kitapta yer alan İSAM Tahkikli Neşir Esasları'na (İTNES) göre şekilsel olarak kontrol ettirebileceği online bir sitenin oluşturulması,

çalışmadan elde edecek istifadeyi kat be kat arttıracak kanaatindeyiz.